

گفتارهایی در باب معاد جسمانی

استاد محمدباقر شریعتی سبزواری

www.ketab.ir

بیت

شریعی سبزواری، محمدباقر، ۱۳۱۹ -

گفتارهایی در باب معاد جسمانی / محمدباقر شریعی سبزواری. - قم: مؤسسه بوستان کتاب، ۱۴۰۳.
۲۰۰ ص. - (مؤسسه بوستان کتاب؛ ۳۳۷۷) (کلام و عقاید)

ISBN 978-964-09-2733-5

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتاب‌نامه: ص. [۱۹۹] - ۲۰۰: هم‌چنین به صورت زیرنویس.

۱. معاد - جنبه‌های قرآنی. ۲. معاد. الف. مؤسسه بوستان کتاب. ب. عنوان.

۲۹۷ / ۱۵۹

BP ۱۰۴

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۹۵۹۲۴۷۷

۱۴۰۳

www.ketab.ir

■ موضوع: عقاید (کلام و عقاید)

■ گروه مخاطب: - تخصصی

- عمومی

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۳۳۷۷

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۸۶۵۶

بوستان کتاب

گفتارهایی در باب معاد جسمانی

- نویسنده: استاد محمدباقر شریعتی سبزواری
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
- قیمت: ۱۴۰۳ / ۳۰۰ شمارهگان
- بهای: و بهای پستی: مؤسسه بوستان کتاب

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر متعلق به مؤسسه بوستان کتاب است
Printed in the Islamic Republic of Iran

- ❖ دفتر مرکزی: قم، خیابان معلم، معلم ۱۴، پلاک ۱۷، کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۶۵۹، تلفن: ۰۲۵۳۱۱۵۲۴۳۱
- تلفن های پخش: ۰۲۵۳۱۱۵۲۷۴۱ و ۰۲۵۳۱۱۵۲۷۲۰
- ❖ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا، تلفن: ۰۲۵۳۱۱۵۱۲۵۰ و ۰۲۵۳۱۱۵۱۱۸۷
- ❖ فروشگاه تهران: خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، پلاک ۹۵۱، تلفن: ۰۲۱۶۶۹۶۹۸۷۷۸
- ❖ فروشگاه اصفهان: خیابان حافظ، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۰۳۱۳۲۲۲۰۳۷۰
- ❖ فروشگاه مشهد: چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۰۵۱۳۲۲۳۳۳۶۷۲
- ❖ فروشگاه رنگین کمان (کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، تلفن: ۰۲۵۳۱۱۵۲۷۷۳

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.ir

بایگاه اینترنتی فروش کتاب: www.bustaneketab.ir

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • ویراستار: محمدرضا منصفی سرون‌دانی
- اصلاحات حرفه‌نگاری و صفحه‌آرا: حسین محمدی • نمونه‌خوانی: محمد وکیلی
- کنترل فنی صفحه‌آرایی: علیرضا سالوند • طراح جلد: امیرعباس رجایی • اداره آماده‌سازی: حمیدرضا تیموری
- اداره چاپخانه: محمد فرامرزی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی
- رئیس مؤسسه
محمدباقر انصاری

فهرست مطالب

۱۱	.....	مقدمه
۱۷	.....	گفتار اول: جسمانی بودن معاد
۱۹	.....	علاقه انسان به کالبد
۲۰	.....	معاد جسمانی و مداخله جهان
۲۱	.....	معاد جسمانی در اعتقاد مسلمان
۲۲	.....	معاد جسمانی در عصر جاهلیت
۲۳	.....	قیامت از نظر مصریان
۲۴	.....	معاد از دیدگاه برهمنی ها
۲۵	.....	قیامت در مذهب بودایی
۲۶	.....	روح پرستی (توتیسم)
۲۷	.....	معاد جسمانی در قرآن
۳۰	.....	نمونه های رستاخیز در انسان
۳۱	.....	نکته های جالب و نتیجه گیری
۳۳	.....	گفتار دوم: معاد جسمانی و فرجام شناسی انسان

- ۳۴ ..... سرنوشت نهایی انسان
- ۳۷ ..... اسرار معاد و علوم طبیعی
- ۴۹ ..... گفتار سوم: چگونگی رستاخیز در نگاه متکلمان
- ۵۲ ..... معاد انسان
- ۵۳ ..... معاد روحانی و جسمانی
- ۵۳ ..... معاد جسمانی و روحانی
- ۵۶ ..... عقل و معاد روحانی
- ۵۸ ..... عقل و معاد جسمانی
- ۵۹ ..... معاد جسمانی و روحانی از دیدگاه قرآن
- ۶۰ ..... قرآن و معاد روحانی
- ۶۲ ..... بازگشت بدن عنصری در معاد به روح مجرد
- ۶۳ ..... معاد با بدن هورقلیایی
- ۶۳ ..... آیا بازگشت جسم در قیامت امکان دارد
- ۶۷ ..... گفتار چهارم: استدلال‌هایی در اثبات معاد جسمانی
- ۶۷ ..... مفهوم امکان وقوع رستاخیز از نظر فلسفی
- ۶۷ ..... الف) از راه وجود ماندها
- ۶۹ ..... ب) وجود حقایق مشکل‌تر و پیچیده‌تر
- ۶۹ ..... امکان تجدید حیات مردگان
- ۷۱ ..... الف) امکان معاد جسمانی از دید علم و عقل
- ۷۱ ..... ۱. اصل بقای ماده و انرژی
- ۷۳ ..... ۲. ترکیب مجدد عناصر

۳. زندگی پس از میلیون‌ها سال مرگ ۷۴
۴. دنیای پزشکی مرده را زنده می‌کند! ۷۶
۵. یک دانشمند روسی، مرده را زنده می‌کند! ۷۷
۶. مرگ و حیات یاخته‌ها ۷۸
- ب) کشفیات شگفت‌انگیز ۷۹
- ج) اثبات معاد جسمانی از راه علم و قدرت ۸۱
- رستاخیز در دنیای گیاهان ۸۲
- چرا معاد باید جسمانی باشد؟! ۸۳
- راهنمایی و ارشادات قرآن درباره معاد جسمانی ۸۷
- ضرورت عقاب و معاد جسمانی ۹۲
- الف) امکان‌پذیری ۹۲
- ب) واجب‌بالغیر ۹۳
- ج) مقتضای لطف و حکمت ۹۴
- د) تکلیف چنین اقتضا دارد ۹۵
- ه) لذت‌های انسان ۹۶
- روح در قالب مثالی ۹۸
- و) پیوستگی جسم و جان ۹۹
۱. زنده شدن سلول‌های استخوان ۱۰۰
۲. سفید شدن موها در یک شب ۱۰۱
- ز) هدف نهایی تشکیل رستاخیز ۱۰۱
- گفتار پنجم: تصاویری از معاد جسمانی ۱۰۳
- تصویر نخست ۱۰۶

- ۱۰۹ ..... تصویر دوم
- ۱۱۲ ..... تصویر سوم
- ۱۱۳ ..... الف) عمل جوهر است یا عرض؟
- ۱۱۴ ..... بررسی و پاسخ
- ۱۱۶ ..... ب) امکان تبدیل انرژی به ماده
- ۱۱۸ ..... تصویر چهارم
- ۱۱۸ ..... سرنوشت بدن پس از مرگ و بازگشت آن
- ۱۲۲ ..... عناصر بدن انسان
- ۱۲۴ ..... تصویر پنجم
- ۱۲۵ ..... الف) اقسام حرکت
- ۱۲۶ ..... ب) صورت و اندازه حرکت
- ۱۲۷ ..... ج) ترکیب جسم از اجزای آن
- ۱۲۷ ..... د) اختلاف در صورتها
- ۱۲۸ ..... هـ) تشخصات اجسام
- ۱۲۸ ..... و) ایجاد صورت بدون ماده
- ۱۲۹ ..... تصویر ششم
- ۱۲۹ ..... معاد انسان
- ۱۳۰ ..... الف) تشکیل انسان از جسم و جان
- ۱۳۴ ..... ب) تغییرات دائمی کالبد
- ۱۳۶ ..... ج) بقای شخصیت انسان
- ۱۳۸ ..... د) فرضیه جسم ثابت
- ۱۴۳ ..... هـ) بخشی از بدن، کافی است
- ۱۴۵ ..... خلاصه بحث و نتیجه‌گیری

- شبهه‌ها و اشکال‌ها ۱۴۶
- اعاده معدوم ۱۴۶
- پاسخ ۱۴۷
- بقای ذرات بدن ۱۴۹
- گفتار ششم: بررسی شبهه آکل و مأکول ۱۵۱
- پاسخ متکلمان ۱۵۲
- فرضیه اجزای اصلی ۱۵۲
- بقای صورت نوعیه ۱۵۵
- اصالت روح و بیزاری بودن جسم ۱۵۶
- بازپرداخت شبهه آکل و مأکول ۱۵۷
- پاسخ ۱۵۹
- الف) تخیلاتی بیش نیست ۱۵۹
- ب) بدن محشور کدام است؟ ۱۶۶
- ج) کمبود ابدان در مقایسه با ارواح ۱۶۹
- پاسخ حکمت متعالیه ۱۷۱
- گفتار هفتم: استدلال‌ها و تشبیهات قرآن و رستاخیز ۱۷۵
- معاد جسمانی، سنتی طبیعی ۱۷۶
- الف) بیان قدرت نامحدود الهی ۱۷۸
- ب) زنده شدن طبیعی و جبری ۱۷۹
- ج) توانایی بر امور مشکل‌تر ۱۸۰
- مکافات جسمانی و لزوم آن ۱۸۱

- ۱۸۳..... تصویری از معاد جسمانی در قرآن
- ۱۸۳..... سرگذشت شگفت انگیز عَزْرَةَ رَبِّهِ
- ۱۸۵..... ماجرای بهت انگیز حضرت ابراهیم علیه السلام
- ۱۸۷..... جامع ترین آیه درباره رستاخیز
- ۱۸۹..... استبعاد وقوع رستاخیز
- ۱۹۱..... الف) اعاده معدوم
- ۱۹۲..... ب) شبهه آکل و مأکول
- ۱۹۲..... ج) آفریدگار به همه جزئیات عالم است
- ۱۹۳..... د) رفع استبعاد از معاد جسمانی
- ۱۹۴..... یک شبهه فلسفی
- ۱۹۴..... لزوم سنخیت و هم بودن میان روح و جسم
- ۱۹۵..... نکته جالب دیگر
- ۱۹۹..... کتاب نامه

مقدمه

در این کتاب به معاد جسمانی می‌پردازیم و چگونگی میعاد با خدا (با جسم و جان) را بیان می‌کنیم. چرا که آدمی موجودی است عاقل، مختار، مبتکر و خلاق که به مقتضای فطرت و ظرفیت ذاتی، همواره در تکاپوی ازلیت به سرافرازی بوده است. همیشه سعی می‌کند از حرکات وضعی و کمی و مادی به طرف حرکات انتقالی کیفی و معنوی سیر کند، تا مگر سرفرازانه به لقای حقیقی و باطنی برسد و به حیات جاودانی برسد و مفهوم «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»^۱ را در خود متجلی سازد. مضمون آیه که از اعماق جان و بلندای روح انسان برمی‌خیزد بیانگر حرکت انسان از مبدأ متعال به جانب غایت و منتهاست. روح پدر (ابوالبشر) که قهرمان این نوع حرکت می‌باشد پس از آدم شدن از ملکوت به ناسوت تبعید شد؛ سپس ارواح نسل او یکی پس از دیگری از ملکوت به زمین آمدند. به قول ملائی رومی:

من از این خاک نیم زآب و هوای دگرم

جامه عاریت است این که ببینی به تنم

۱. بقره، آیه ۱۵۶.

من مَلَكٌ بودم و فردوس برین جایم بود
 آدم آورد در این دیر خراب آبادم
 ای خوش آن روز که پرواز کنم تا بر دوست
 به هوای سر کویش پر و بالی بزنم
 من به خود نامدم این جاکه به خود بازروم
 آن که آورد مرا باز بَرَد در وطنم
 ابوعلی سینا این معنا را در «قصیده عینیّه» خود به این شکل سروده
 است:

هَبِطْتَ إِلَيْكَ مِنَ الْمَحَلِّ الْأَرْفَعِ وَ رِقَاءَ ذَاتِ تَعَزُّزٍ وَ تَمَنُّعٍ
 مَحْجُوبَةٍ عَنْ كُلِّ مُقَلَّةٍ عَارِفٍ وَ هِيَ الَّتِي سَفَرْتُ وَ لَمْ تَتَبَرَّعِ
 وَصَلْتَ عَلَيَّ كَمَا عَلِمْتُ وَ زَبَمَا كَرِهْتَ فِرَاقُكَ وَ هِيَ ذَاتُ تَفَجُّعٍ
 أَنْفَتِ وَ مَا أَنْسَتِ فَلَمَّا وَصَلْتُكَ أَلْفَتْ مُجَاوِزَةَ الْخَرَابِ الْبَلَقَعِ
 ترجمه در قالب اشعار:

نزول کرد به نزدت ز عالم بالا
 ز آشیانه عزت کبوتر ورقا
 نهان ز دیده هر عارف از کمال ظهور
 عجب چگونه بود هم نهان و هم پیدا
 وصول شد نه به طوع و بساکه روز فراق
 برآورد ز تالم فغان و واویلا
 چه باز داشت ورا پایبند جسمانی
 ز اوج عالم علوی مقام او آذنی

حافظ شیرازی می‌گوید:

که ای بلند نظر شاهبار صدره نشین
 نشیمن تونه این کنج محنت آباد است
 تو را ز کنگرهٔ عرش می‌زنند صغیر
 ندانمت که در این دامگه چه افتاده‌ست^۱
 نصیحتی کنمت یاد گیر و در عمل آر
 که این حدیث ز پیر طریقتم یاد است
 غم جهان مخور و پند من مبر از یاد
 که این لطیفهٔ عشقم ز رهروی یاد است
 مجو درستی عهد از جهان سست نهاد

که این عجزه عروس هزار داماد است
 آری، انسان می‌خواهد از جایگاه جهان خاکی به جایگاه اصلی با
 ریاضت و تهذیب برگردد. معاد انسان، جهان نیست بلکه عروجی است.
 رجوع روح به جسم و عروج او به عالم ارواح که از حیات برزخی به
 جهان ابدیت و لقاء الله عروج می‌کند. «فمن كان يرجو لقاء ربه فليعمل عملاً
 صالحاً ولا يشرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا». عمل صالح و اجتناب از شرک، آدمی را
 به لقای رب غفور می‌رساند.

در این کتاب درصددیم به امکان وجود قیامت، بلکه ضرورت آن از
 نظر عقل و علم بپردازیم.

چرا هنگامی که یک حقیقت، از نظر علم و عقل ضروری باشد و
 پیدایش آن در ظرف خارج امکان پذیر باشد و بر امکان وقوع آن مانعی در

۱. دیوان حافظ شیرازی، غزل شمارهٔ ۳۷.

میان نباشد و از سوی دیگر دلایل عقلی و نقلی، با تمام قد به لزوم وقوع آن در ظرف خارج، با شرایط و مواعید مشخص برخیزد، بی‌گمان چنین حقیقت آرمانی پس از مهیا شدن مقدمات و فراهم شدن مقتضیات و علل و اسباب مناسب آن در آینده نزدیک یا دور، مطابق میعاد الهی^۱، عینیت خواهد یافت، زیرا عقل و حکمت، شریعت و فطرت، وجدان و شعور آگاه بشریت و احساس ابدیت خواهی بشر، همه چنین امری را ایجاب می‌کند و از حسن اتفاق، شواهد طبیعت و نوامیس خلقت و اخبار غیبی از ماورای طبیعت نیز شاهد صادق و گویای وقوع این حقیقت است؛ دین هم به زبان انسان‌های معصوم و صادق و مکاتیب متواتر آسمانی بر لزوم و حدوث آن تأکید کرده است و بر لزوم آن گواهی می‌دهد و اگر فرضاً چنین امری اتفاق نیفتد، فلسفهٔ دین کهنی جوامع انسانی، پوچ و آمیخته با مصائب جانکاه و نوش و نیش‌های ملامت و خستگی‌های یأس آور باقی خواهد ماند؛ بلکه برای بیشتر انسان‌ها، زندگی مادی نیز سیمای تحمل‌ناپذیری خواهد یافت و گروهی مانند صادق هدایت و هارولد اش، کارشان به انتحار خواهد کشید، چراکه در مواقع مصائب زندگی و مرگ و میرها، صبرشان تمام و امیدشان را از دست داده و راه به آینده ندارند. در این صورت برای بیشتر انسان‌های بی‌دین، زندگی مادی، سیمای تحمل‌ناپذیری پیدا خواهد کرد و سرنوشت گروه کثیری مانند صادق هدایت، آنان را به خودکشی خواهد کشانید، زیرا در مواقع بروز حوادث و مصائب دردناک چون مرگ عزیزان و بیماری‌های مزمن و طاقت‌فرسا و ناملازمات طبیعی و جنگ و ویرانی‌ها، صبر انسان‌ها تمام می‌شود و در چنین وضعیت بحرانی، جز

۱. «إِنَّ اللَّهَ لَا يُخَلِّفُ الْمِيعَادَ»، آل عمران، آیات ۹ و ۱۹۴؛ رعد، آیه ۳۱ و زمر، آیه ۲۰.

خودکشی راهی ندارند. ژاپن یک کشور گل و بلبل در نظر غربی هاست، اما از همه بیشتر خودکشی می‌کنند، تا آن جا که نوشته‌اند: «خودکشی در ژاپن به یک مسئلهٔ بغرنج اجتماعی و ملی در این کشور بدل شده است». در سال ۲۰۱۴ روزانه ۷۰ تن از مردم ژاپن، اقدام به خودکشی می‌کردند. ژاپن همواره آمار بالای خودکشی دارد، با این‌که از نظر اقتصادی پیشرفته است. علت واقعی آن رادربی‌ایمانی و لامذهبی باید جست‌وجو کرد، چون از نظر مالی مشکلی ندارند. در ایران هم کسانی که کم‌وبیش دست به خودکشی می‌زنند، به ضعف ایمان یا نداشتن ایمان دچارند، درحالی‌که خداست که آرامش ایجاد می‌کند: «أَلَا يَذْكُرُ اللَّهُ تَظْمِنُ الْقُلُوبُ»؛ آگاه باشید که دل‌ها به یاد خدا اطمینان و آرامش پیدا می‌کند.